

Foto: Andrej Koritnik

Aleš Berger

Leja Forštner z Alešem Bergerjem

Forštner: Ko ste novembra 2008 v javnosti zadnjič (uradno) nastopili kot urednik založbe Mladinska knjiga, so se vam s spontanim aplavzom poklonili vsi navzoči in se vam tako zahvalili za trideset let vašega izjemnega dela, saj da ste kot pokončen in pogumen urednik, ki se (je) zna(l) upreti kritikam in pritiskom, močno povzdignili in utrdili programsko usmeritev ter ugled te založbe v izvirnem in prevodnem leposlovju. Kaj vam pomeni takšno priznanje – kot strokovnjaku in kot zasebniku?

Berger: Seveda je lepo in toplo, če te na koncu dolge poti kdo potreplja in reče: “Dobro si hodil”, ali se začudi: “Pa si res prišel!” Ob takem človek pozabi na žulje in na kak strm klanec, nad katerim se je svoj čas pridušal, in v mešanici ganotja in evforije izpije ponujeno čašo. Zraven je kajpak tudi zadoščenje ob pogledu (pač namišljenim, v glavi) na dolge police knjig, ki jih je uredil, saj se je nanizalo (ob približnem izračunu) vsaj sedemsto naslovov; in ob spominskem poblisku na mnoga znanstva in tudi prijateljstva, ki so se napeletla med urednikom in sodelavci, ko so se skupaj trudili za stvar, v katero so verjeli. Kajti pri nastajanju, “delanju” knjig se pogosto porodi nekakšno bratovstvo, zaveza, za katero ni nujno, da po izidu preživita z enako intenziteto, a vseeno pustita prijazno sled. Mislim, da se je takšnih v mojih tridesetih založniških letih nabralo kar nekaj, in v veselje mi je, ko slišim, da se me mnogi nekdanji sodelavci spominjajo kot naklonjenega urednika. Kot sem vesel, da me je v založbi nasledil mlad, sposoben in zagnan kolega, za katerega sem prepričan, da bo umno krmaril uredniško barko v smeri kakovosti in mimo čeri profitarstva za vsako ceno.

Forštner: Ob tem, da ste (bili) odličen urednik in seveda predvsem izjemen prevajalec, vam javnost pogosto priznava, da ste tudi vrhunski intelektualec, ki “s svojimi izkušnjami vedno znova pogloblja ter širi mozaik razmišljanja o dogajanjih in tokovih v kulturi”. Ste se imeli kdaj za kulturnega aktivista? Ne nazadnje ste se večkrat javno izrekli o konkretnih problemih v slovenskem (kulturnem) prostoru, v nekem intervjuju

pa ste dejali celo, da nikoli niste verjeli, da morate “biti čisto tiho in se ne vmešavati”.

Berger: Oh ja, z besedo “intelektualec” je križ, ni še petnajst let, kar je takratni odgovorni urednik Dela (da, tisti, ki je v reklamne svrhe kolovratil po strehi svoje stolpnice) podpisnike izjave “Ura evropske resnice za Slovenijo” ozmerjal s “prhljajem” in nas torej odpihnil s svoje krepke rame. Na to moram kdaj pa kdaj spomniti, da ne razhlapi čisto v pozabo ta psovaški pljunek, nevreden omikanega človeka. Sicer pa: eno od meril za “intelektualca” bi po mojem lahko bilo, da ne misli zmeraj tako, kot od njega pričakuje okolica (četudi njegovih bližnjih), in da to, brez prehude prestižnosti, glasno pove. – “Kulturnega aktivista”? Nisem prepričan, da razumem, kaj natančno mislite s tem. Aktiven v kulturi sem po svojih zmožnostih pač bil in zmeraj sem se trudil zagovarjati (v poklicu in zasebno) visoka literarna merila, tudi že v časih, ko so besedo “eliten” vsakršni gromovniki sprevračali v “elitističen” in je to imelo izrazito slabšalen pomen in včasih tudi grozeč podton. “Čisto tiho” seveda ni (bilo) mogoče biti – bodisi da te kdo kaj vpraša, bodisi da javno stresa le preveč debele – a nikdar si nisem prizadeval, da bi bil dežurni pripobar ali popoldanski moralist, v kar se sčasoma spremenijo še tako nadarjeni stolpičarji. Za to nimam pravega veselja in tudi moja samopodoba se ni oblikovala ravno v takšno smer.

Forštner: Nekoč ste dejali tudi, da je bila (vaša) generacija, ki je osnovala Novo revijo, zadnja, katere pripadniki so še stali v ospredju družbenega dogajanja, naslednje generacije pa so pozabile na literarne boje, zaradi česar je začela literatura in kultura sploh v družbi izgubljati svojo moč. Kakšen status ima (torej) književnost v sodobni slovenski družbi?

Berger: Sam se nikoli nisem kakorkoli rinil “v ospredje družbenega dogajanja”, če s tem misliva politiko, in velika večina mojih tedanjih tovarišev tudi ni počela tega. Pač pa sem v nekem trenutku (že po osamosvojitvi) opazil precejšnje in presenetljivo estetsko soglasje med literarnimi kritiki različnih generacij – v primerjavi s prejšnjimi časi, ko je bilo zavračanje katerega od realističnih “stárost” privilegij mlajših, kot je bilo njihovo tudi iskreno zavzemanje za literaturo svojih v modernost naravnanih vrstnikov, ki jih je starejša kritika odklanjala, včasih tudi iz zunajliterarnih razlogov. Takrat je za literaturo še veljalo, vsaj v najbolj budnih režimskih glavah, da utegne biti subverzivna (kar je bilo v nekaterih primerih majčkeno res), in opredeljevanje do njenih ekstremov

je imelo, hočeš nočeš, tudi politični prizven. Danes seveda že dolgo ni tako, in to je prav: književnost se je vrnila v svoj naravni okvir. S tem pa jo je doletelo tudi, da je postala dosti manj opažena; dovolj je, da pogledate Delovo prilogo "Književni listi", ki – če pogledam le po formalni plati – že lep čas ne zasluži množinske oblike v naslovu.

Forštner: V nebo vpijoče so dandanes tudi finančne težave, s katerimi se zaradi neurejenega oziroma neustreznega sistema subvencioniranja in/ali štipendiranja njihovega dela srečujejo mnogi literarni ustvarjalci. Kaj menite o tej problematiki?

Berger: Brez zamere: ne bi rekel, da so "v nebo vpijoče", čeprav je dosti vika in krika okrog njih. Ne mislim namreč, da je nujno, da prav vsak besedni ustvarjalec, ki se odloči za samostojni poklic, preživi izključno od svojih umotvorov; takšnih je tudi po svetu precej malo. Privoščim tistim, ki to zmorejo (tudi s pomočjo štipendij, ki jih omenjate in so zvečine namenjene le samozaposlenim v kulturi), ne zdi pa se mi tudi nič hudega, če si kdo najde ob izvirnem ustvarjanju še finančno dopolnilno dejavnost ali delovno razmerje. Sem prestrog? Govori iz mene upokojenska ležernost? Izvrstni, dobri in zanič ustvarjalci so po obeh straneh, med zaposlenimi in "svobodnjaki", dokaj enakovredno razporejeni.

Forštner: Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja ste opozarjali, da bo imela takratna "štipendijsko izobraževalna recesija", kot ste jo imenovali, kmalu očitne posledice. O čem točno ste govorili in kakšne so bile dejanske posledice? Kakšne (dolgoročne) posledice lahko torej pričakujemo po aktualni globalni recesijski krizi, ki se zdi v tem smislu še veliko večja grožnja? Kako močno je ta sploh pretresla literarni svet?

Berger: Spet se ne spomnim, kdaj in v zvezi s čim sem tisto rekel (vaš pregled arhivov je bil res skrbno temeljit), a žal se mi zdi, da nisem prehudo udaril mimo. Ne morem navajati vseh področij, na katerih se razodeva "recesija duha" na Slovenskem, pa ostaniva pri tem, kar nas najbolj konstituira, pri jeziku in književnosti. Ste se kdaj vprašali, kako je mogoče, da v samostojni državi še nismo dobili novega Slovarja slovenskega knjižnega jezika? Da je stari, ki se je dejansko končal leta 1991 (takrat je izšel njegov peti del, od tedaj je bil ponatiskovan v eni knjigi, a brez slehernih sprememb), danes – pa čeprav je tudi na spletu – vse manj uporaben, hkrati pa v njem mrgolí šaljivo-žaljivih reliktoev iz prejšnjih časov, zaostaja pa na vseh področjih zadnjih dvajsetih let?

“Nezaslišano” je premalo, kar lahko zapišem ob tem. Da se že več let motovili smo okrog Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev, ki so preživela predvsem po zaslugi predano trmastega mariborskega urednika, pa jim zdaj ni videti kakšne modernejše zasnove, da bi se prebila v nove čase in se spodobno zaokrožila v njih? Da nimamo kulturnega štirinajstdnevnikarja niti poštene kulturne priloge nikjer? Da se zgodba o novem Nuku vleče ne le čez vse klavrno, ampak tudi nadvse ponižujoče do “naroda” in “univerze”, kar oboje ima v svojem častitljivem nazivu!? (Pa pri tem, da ne bo nesporazuma, ne krivim ne le teh in ne le onih poosamosvojitvenih vlad, saj so v inertni pasivnosti, ki meji na cinizem, udeležene vse po vrsti, in to je ta naša nesrečna, katastrofična in nepopravljivo alarmantna “forma duha”! Ne enkrat sem se v tej zvezi spomnil na Andréja Malrauxa, pisatelja, ki je kot resorni minister korenito preobrazil francoski kulturni zemljevid, a nikakor ne brez zaslonbe najvišje instance, generala de Gaulla, s katerim sta družno verjela v upravičenost kulturnih podvigov.) Da naših občil, in s tem vse skupnosti, čisto nič ne zanima, kako živijo in kaj delajo rojaki v Italiji in Avstriji? Da slovnične napake po naših časopisih postajajo jezikovni standard? Da, konec koncev, prvi minister slovenske vlade, kadar je res hud, zarobi par besed po angleško? Ah, dovolj, sklenil sem, da se ne bom jezil; dajva se meniti o čem bolj prijaznem ...

Forštner: Se strinjam. Povejte nam torej kaj o svojih ustvarjalnih uspehih v preteklem letu – kljub uradni upokojitvi ste se namreč tudi lani kot prevajalec in urednik (med drugim) podpisali pod zbirko Apollinairovih izbranih pesmi *Sončeva trobenta* (2009), pod korespondenco A. Camusa in R. Chara z naslovom *Dopisovanje: 1946-1959* (2009) in pod zbirko Renéja Chara *Hipnosovi listki* (2009). Niste prav tipični upokojenec, kaj?

Berger: Nekaj je bilo minulega dela: za Apollinaira se je navdušil urednik pri LUD Šerpa in z veseljem sem privolil v ponatis. Tokrat sem se ognil skušnjavi, da bi kaj malega popravil; enkrat prej sem prav pri Apollinairu padel v takšno past in se potem iz nje, po dosti truda, izvlekel z nekaj popolnoma predelanimi prevodi (tako sta mi na primer nastali dve različici slovite pesmi *Mirabeaujski most*), za katere danes ne vem, ali so res “boljši”. Posebno vesel sem bil izida Charovih *Hipnosovih listkov*; res sem se bil dolgo trudil z njimi in vmes sem jih moral za lep čas odložiti, in res gre za izjemno poezijo, nastalo v času francoske rezistence, polno hipnotičnih metafor in hkrati visoke, nadčasovno veljavne etične držbe. Dopisovanje Camus-Char, za katero je polovico prevodnega

dela prispevala kolegica Suzana Koncut, pa me je pritegnilo in ganilo zaradi izjemnega in samosvojega prijateljstva med velikanoma povojne francoske književnosti; tudi uredniku pri LUD Literatura gre zasluga, da je pričevanje o njunem “bratovstvu” hitro dobilo slovensko podobo.

Forštner: Ob vsem tem ste (že) v letu 2009 dočakali še ponatis prevoda Lorcove pesniške zbirke *Ciganski romansero* (2007). Se tudi vam zdi, da vam je ta prevod še posebno dobro uspel?

Berger: Hvala za vaš “tudi”. Bila je res razburljiva dogodivščina, ko me je García Lorca nekega zimskega večera s svojim *Romanserom* prav poklical, da sem iz knjižne omare izbrskal beograjsko dvojezično izdajo iz leta 1977 (prevajalec Kolja Mićević) in se menda še tisti hip lotil dela, ne da bi zares mislil, da se mi ga bo posrečilo dokončati. Trajalo je potem – prevesti tisoč sto tri verze oziroma osemnajst romanc – kar slabo leto, in bil je prav nekakšen poustvarjalni trans, ki ga poprej v takšni meri in tolikšnem trajanju še nisem poznal. Ker sem se odločil za oblikovno neoporečen presnetek izvirnika, sem bil pač obsojen na trohejski osmerek in žensko asonanco v vsakem drugem verzu; zelo stroga forma mi je udarjala ritem nepreštevni ur, za katerimi mi nikakor ni žal. In iskanje asonanc! Strog do sebe in prevajalskega početja sem si zadal, da morajo biti ravno tako raznolike kot v izvirniku, kjer jih je petnajst različnih. To pa pomeni, da nisem smel uporabiti le najbolj enostavnih, kot sta “a – a” ali “a – e”, ampak da so me prav kmalu čakale dosti bolj zaguljene, kot na primer “o – e” ali “u – o”, in ko sem takšno izpeljal, sem bil res rahlo zadovoljen s sabo. Nekaj časa sem se (le pri sebi) celó junačil, da bom čez čas isto romanco prevedel še z drugačno asonanco (kar bi bilo gotovo silno zanimivo, vsaj zame), a do zdaj me ni prijelo, da bi to uresničil. Najdaljša romanca šteje 124 verzov, se pravi, da se v njej dvainšestdesetkrat zvrstijo besede, ki se v slovenščini končujejo s samoglasnikoma “i – a”. Da bi se tega nanovo, drugače poloteval, tak manijak za zdaj le še nisem ... Med delom, ko sem komu kakšen kos prijateljsko pokazal, so mi bili v vzpodbudo pritrjevalni odzivi Milana Dekleve in Borisa A. Novaka, po izidu knjige pa me tudi kakšna slaba kritika ni obšla. Teh človek seveda ni vesel, a jih sprejme in prežveči; precej nenavadno pa se mi je zdelo, ko sta o mojem prevodu v neki anketi spregovorila tudi dva (pesnik, univerzitetni učitelj), ki sta pred tem prostodušno priznala, da ga nista prebrala (Delo, 13. 6. 2007, str. 20).

Forštner: Nekoč ste dejali, da vas prevajanje poezije tako “potegne vase”, da ste med prevajanjem Borgesa, Apollinaira in Préverta pravzaprav “hodili z njimi”. Sta bila tudi z Lorco “v zvezi”?

Berger: Ja, pravzaprav hodijo z mano vsi avtorji vezane besede, ko se ukvarjam z njimi; tudi z mojstrom Molièrom sva veliko pohajkovala, doma in na tujem. Lovljenje ritma, rime ali asonance pač ni opravilo, pri katerem bi človek izključno sedel za mizo; do pol preleteti verzi hočeš nočeš hodijo z njim na ulico, v gozd, tudi med ljudi, in kadar sem bil sredi zahtevnejšega dela, me res zlepa niso izpustili. S tem v zvezi se mi je pred leti ravno z Molièrom primerila bridko zanimiva anekdota: v nekajmesečnem razmiku sem vnovič prevajal *Šolo za žene*, saj so mi prvi prevod (nad tisoč verzov!) ukradli med potovanjem iz Arlesa, kjer sem se en mesec intenzivno ukvarjal z njim. Skoraj nobene rešitve se, zdaj na Slovenskem, nisem spomnil, nobena asonanca mi ni prizvenela iz daljne Provanse, vse je bilo treba (iz)najti nanovo, a ničkolikokrat se mi je med delom pritaknil spomin: “Ja, teh dveh verzov sem se domislil na sprehodu ob Roni” ali: “Tole mi je padlo na pamet, ko sem šel po kruh”; preostale so situacije, nema scenografija, da tako rečem, besedilo pa se je razpuhtelo in ga je bilo treba izreči vnovič in neizogibno drugače. – Da, tudi z Garcío Lorco sva bila v takšni zvezi; včasih je bil “izplen” majhen, recimo deset verzov na popoldan, a je bilo hkrati, če sem ostal doma, stanovanje pospravljeno, posoda umita, jaz gladko obrit, vzorno počesan in z večkrat opranimi zobmi; z vsem tem sem se zamotil, a v glavi intenzivno premetaval zloge ... Za štiri čisto dobro prevedene verze pa celo priznam, da sem jih “ujel” med rahlo nezanimivo gledališko predstavo in potem težko čakal na odmor, da jih zapišem na list ... No, ne maram mistificirati, skoraj gotovo je pri marsikaterem (po)ustvarjalnem početju tako, a naj, ko ste me že prijazno vprašali, iz lastne izkušnje povem, da prevajanje ni le togo prenašanje iz jezika v jezik, ne samó mehanicistična obrt.

Forštner: V vaši bogati bibliografiji je sicer nespregledljiv predvsem prevodni opus iz francoske literature, ki zajema poezijo, prozo, dramatiko in esejistiko, poznavalci pa so si edini, da ste daleč najbolj zaslužni tudi za uveljavljanje in odmevnost Beckettovih ter Borgesovih del v slovenskem (literarnem) prostoru. Kaj sami pojmuje kot svoj največji prevajalski dosežek?

Berger: Oba, Becketta in Borgesa, so prevajali tudi drugi, in že dosti pred mano, sam sem imel srečo – in voljo! – da sem se lahko spoprijel s precejšnjim delom njunega opusa, kar je potem rezultiralo v kar lep moj delež ob natisu njunih *Izbranih del* pri Cankarjevi založbi. Kje bi si bil mislil, ko sem pred petintridesetimi leti prevajal Beckettovega *Molloya* (prevod izšel 1975), da bom imel čez trideset let priložnost

izdati celotno trilogijo romanov (katere prvi del je ravno *Molloy*) in še marsikaj njegovega (tudi poglavitno igro!) zraven! Tu moram z veseljem pristaviti spoštljiv spomin: tega prevoda ne bi bilo brez urednika zbirke "Sto romanov", profesorja Antona Ocvirka, ki mi je delo (najbrž tudi na pobudo Toneta Pavčka) zaupal, četudi sem bil takrat precej neizkušen prevajalec brez bistvenih referenc. Tako da na začetkih moje prevajalske poti stojita širokosrčna, tudi nerutinskim podvigom naklonjena urednika: ob Ocvirku še Uroš Kraigher, ki je na začetku sedemdesetih sprejel moj predlog, da v zbirko Kondor uvrsti izbor iz nadrealističnih besedil, ki je potem izšel pod naslovom *Noč bliskov* in je bil moj prevajalski knjižni debi. Hočem reči: oba naslova sta bila dokaj nekonvencionalna, morda tudi na meji tedanje založniške "primernosti", in obakrat sta urednika ob tem tvegala še z mladim, komajda perspektivnim prevajalcem (in piscem spremne besede). Ko sem spoštovanega Uroša – po spletu okoliščin, ki jih danes ne razbiram le kot naključne – nasledil kot urednik Kondorja, sem imel trdno v spominu to njegovo gesto in sem se trudil, da bi jo v odnosu do mlajših, še neuveljavljenih kolegic in kolegov čim večkrat ponovil. – Za največji dosežek, če me že sprašujete po njem, pa štejem to, da toliko let vztrajam v prevajalstvu in da me še zmeraj kaj tovrstnega pritegne in veseli; mogoče se mi zdi zanimivo, da sem se na starejša leta obrnil (tudi) k strogim formam – nekdanji navdušenec za nadrealizem si pač ni predstavljal, da se bo nekoč bodel z Molièrovimi aleksandrinci ... Ali pač: konec koncev Queneaujeve *Vaje v slogu*, ki so mi ljub prevajalski spomin, na enem mestu preigravajo najrazličnejše oblike in izrazne možnosti literature.

Forštner: Kako pa ste zadovoljni s kakovostjo prevodov (aktivnih) slovenskih prevajalcev? Pred dobrim desetletjem ste se namreč pritoževali, da lahko pri nas prevaja vsak, ki zna tuji jezik, medtem ko se vi zavedate, da prinaša prevajanje in/ali pisanje literature odgovornost do samih vsebin, pa tudi do jezika kot načina izražanja, in vas zato zelo zmoti, če je (literarni) jezik nedodelan.

Berger: Prevaja seveda še zmerom lahko vsak, problem pa je, ali se prav vse objavi. A da ne bom preveč godrnjav: kakovost knjižnih prevodov se mi zdi v povprečju zelo dobra, nemalokrat vrhunska, da uživam v njih in se z veseljem tudi kaj še naučim. Če pride kdaj do izjem v nasprotno smer, pa niso krivi le prevajalci (saj najbrž nobeden zanalašč ne naredi slabega prevoda), ampak enako tisti v založbah, ki takšno stvar "spustijo skozi". Ampak ponavljam: raven leposlovnih knjižnih prevodov je načeloma

takšna, da se slovenščini zaradi njih pač ni česa bati; grdi rački, vsakršni virusi in črvi se v našem jeziku bohotijo drugje.

Forštner: Tožili ste tudi nad tem, da prevajalska dejavnost ni dovolj strokovna, da je v okviru Društva slovenskih književnih prevajalcev pre-malo odprtosti in mobilnosti, predvsem v smislu (odsotnosti) tematskih okroglih miz, debat in/ali literarnih srečanj. Je cehovsko društvo danes bolj(e) organizirano? Je profesionalizacija stroke zadostna, ali bi se dalo tu še kaj napraviti?

Berger: O tem sem kritično pisal pred več kot dvajsetimi leti in zdaj vidim, da je položaj precej boljši. Mogoče me je malo minila takratna jezljivost, a dejstvo je, da je dejavnost DSKP danes dosti bolj razgibana kot takrat, enako (sámo)zavest prevajalcev o lastnem početju, mogoče tudi cenjenje njihovega dela s strani naročnikov.

Forštner: Že od nekdanj poudarjate tudi nujnost ustanovitve slovenskega "Arlesa", torej institucije, ki bi bila (družabni in delovni) center prevajalcev in bi obenem skrbela za promocijo prevajanja del slovenskih literarnih ustvarjalcev v tuje jezike. Je sodobna (kulturna) politika kaj bolj dovzetna za takšne zahteve?

Berger: Ko sem bil prvič (leta 1989) v prevajalskem središču v Arlesu, mi je bilo takoj jasno, kako koristna za slovensko literaturo na tujem bi bila lahko takšna stvar pri nas. Delovni prostor, kamor prihajajo ljudje od vsepovsod, da bi prevedli kakšno slovensko reč! In tu jih čakajo slovarji, sekundarna literatura, morda spoznajo tudi avtorja, kritike, založnike ... In od blizu in z drugih zornih kotov odkrivajo okolje, do katerega gotovo občutijo afiniteto, če se ukvarjajo z našo kulturo! Arležansko središče je bilo po nastanku drugo v Evropi, zdaj jih je, v takšnem ali drugačnem obsegu, okrog dvajset, a žal seveda nobenega v Sloveniji; mi ponujamo tujim prevajalcem iz slovenščine (po ubožnem reku "bolje nekaj kot nič") majhno, anonimno in prepisno garsonjero v šišenskem bloku brez osnovnih pomagal (menda niti televizorja nima!); človek spet ne ve, ali bi se smejal ali sramoval! Pobud za "slovenski prevajalski dom" je bilo veliko, a so bile preslišane, saj je, namesto da bi prišlo do njegove realizacije, vse ostajalo na načelni, abstraktni ravni. To seveda ni stvar, ki bi jo uresničilo kakšno društvo, sklad ali agencija, to je podvig, za kakršnega se mora odločiti najvišja kulturna politika s primernim denarnim in organizacijskim vložkom, pa potem ostane trajen in dolgoročno

koristen. Že skoraj dvajset let mi gre velikokrat na bruhanje, ko poslušam o “promociji” Slovenije na tujem, tudi naše književnosti; koliko denarja se je zmetalo za mlatenje prazne slame, za zaporedne fiaske amaterskih, samovšečnih, včasih tudi odkrito zasebnostnih poskusov! Pa tudi kar nekaj koristolovstva je dostikrat, se mi zdi, zraven, ampak pod firmo naše prepoznavnosti se pač spravi vse, od židane marele naprej, le resnega, strokovno utemeljenega projekta ne. Skratka: s tem “slovenskim Arlesom” je, kar mene zadeva, nekaj podobnega kot z novim Nukom: čeprav me ne obhajajo predsmrtne slutnje, resno dvomim, da bom kdaj prestopil njegov prag.

Forštner: Kaj pa menite o manjših založbah in o založniških programih kulturno-umetniških društev? Zdi se, da je nekaterim (vendarle) uspelo, da so v konkurenci z največjimi našle svojo tržno nišo?

Berger: Nekateri imajo res imenitne, žlahtno elitne programe, ki pa seveda merijo na skromen krog bralcev in zatorej na skoraj nikakršno tržno nišo. Odvisne so od entuziastičnih urednikov in državne podpore, kar pomeni, da imajo, znotraj naših razmer, zagotovljeno pičlo preživetje, hkrati pa jim ni treba premišljati o nikakršni tržni prebojnosti. Kar je mogoče, na daljši rok, tudi nekakšna sámoblokada, ki deluje hromeče.

Forštner: Uspešna tržna niša v prevodni literaturi večine založb so gotovo priljubljene kriminalke Agathe Christie. Tudi vi ste se kot urednik pri Mladinski knjigi podpisali kar pod 25 prevodov njenih knjig, manj znano pa je, da ste skupaj z Alešem Strojnikom za Nedeljski dnevnik nekoč tudi sami prevajali angleške kriminalne zgodbe. Povejte nam kaj več o tem.

Berger: Ja, kriminalke sem kot urednik rad delal, ne le Agathe Christie, naj se spomnim vsaj še Ruth Rendell, Aleksandre Marinine, Colina Dexterja pa Henninga Mankella in, iz zadnjih let, Andrea Camillerija in Freda Vargasa. Ti evropski mojstri (in mojstrice) žanra – v kar le mogoče dobrem slovenskem prevodu – se mi pač ne zdijo tista pogrošna literatura, kakršno opažam pri njihovih ameriških kolegi(ca)h, ki sem se jih s svojim tradicionalnim okusom raje izogibal. – Tole z mojim prevajanjem za takrat najbolj nakladni tednik pa ste spet dobro našli. Res: s prijateljem Alešem S. sva se v gimnaziji ozirala po “honorarnem delu”, se pravi: dodatni žepnini; najprej sva se oglasila v uredništvu športnega tednika Polet (mislim, da na Cankarjevi ulici), kjer pa nad najinim predlogom, da bi pisala poročila z nogometnih tekem, niso bili navdušeni (in je časopis

potem kmalu preminil), nato sva šla na Nedeljca (na Kopitarjevo), kjer naju je dobrodušni urednik Miran Sattler vzel bolj resno in sva potem pri njem objavila kakšen ducat zgodb (ki jih je večinoma prevedel Aleš, jaz pa sem opravil predvsem lektorsko in strojepisno delo). Bog ve – če bi naju takrat poslali na tekmo Krima ali Slovana, kako bi se mi zasukala nadaljnja pot. Mogoče bi zdajle, namesto da kramljam z vami, pripravljaj prtljago, da grem poročat s svetovnega prvenstva v Južni Afriki? Pa sem čisto vesel, da bom še malo za ekranom ...

Forštner: Zanima me tudi vaše ustvarjanje za otroke in mladino, ki obsega vse od izvirne radijske igre *Rjuha potepuha* in pesmic o Špeli v Cicidioju do prevodov zgodb o Nikcu in dogodivščin galskega junaka Asterixa.

Berger: Od prevodov za otroke sem vesel predvsem Asterixa (13 zvezkov) in Nikca (7 knjižic). Oba imata dovolj našpičene drugačnosti in bistroumnega humorja, da osvajata zmeraj nove generacije otrok, in fino se mi zdi, da sem lahko pri nas pomagal pri tem. Kar pa zadeva pesmi-ce o Špeli (in Roku), niso mislile biti kaj hudo ambiciozne: kateremu dedku (nonotu) ob odraščajočih vnučkih ne zaigra srce, jaz pa sem si toplo radost podaljšal s tem, da sem poskusil kak tak trenutek ujeti še v preproste verze.

Forštner: Svojevrsten izziv v vaši dolgoletni karieri so bili zagotovo tudi številni intervjuji, ki ste jih pisali za različne publikacije. Kaj nam lahko poveste o svojih novinarskih izkušnjah in o izkušnjah z mediji sploh?

Berger: Novinarske izkušnje so se mi nabrale v kulturni redakciji ljubljanskega radia, kjer sem služboval prvih sedem let. Za tistim časom mi nikakor ni žal: srečal sem veliko prijaznih ljudi in spoznal marsikatero vzorčno situacijo novinarskega vedênja, ne samó hvalevrednih. In imel srečo, da sem jo lahko pravi čas odkuril od tam. – Intervjuje pa sem potem delal skoraj izključno za Novo revijo, kjer sem bil član uredništva, predvsem z znanci ali celó prijatelji, katerih delo sem precej dobro poznal in se mi je zdelo, da zasluži še dodatno afirmacijo (kar mogoče takšna reč vendarle je); vsi ti “pogovori” so bili opravljeni pisno, kot tale najin, le da se midva sploh ne pozna. – Edina izjema je bilo srečanje z gospo Radojko Vrančič, na katero sem odnesel magnetofon; nabralo se mi je za več kot tri ure kaset, a sem z veseljem z njih poslušal njene vsestransko iskriive odgovore.

Forštner: Znano je, da ste bili četrto stoletja v domači publicistiki navzoči tudi in predvsem kot pomemben ter priznan gledališki kritik, nato pa naj bi se vam "izrabil spoznavni aparat" in ste odložili (kritiško) pero vse do leta 2006, ko ste se podpisali pod svoj gledališki prvenec *Zmenki*. Povejte nam kaj več o svoji vrnitvi v teater.

Berger: Gledališča nisem nikoli popolnoma zapustil, saj sem veliko prevajal za oder, nekaj na svojo pobudo, drugo po naročilu. Nabralo se je več kot štirideset iger, se pravi, kar precejšen del mojega prevajalskega "angažmaja". Za teater sem zmeraj prevajal rad (tam so drugačne zakonitosti, in ritem, vzvalovanost emocij, in dihanje replik!) in potem s posebno drhtavico čakal, kako bodo s ploskega papirja na premieri oživele tridimenzionalne postave in usode. Tako da nisem bil v gledališču samo z drugega, kritiško čemerne brega. Res pa sem z *Zmenki* stopil vanj skozi drug(a) vrata; precej po zaslugi ravnatelja Janeza Pipana, ki me je nekajkrat prijazno vzpodbudil k pisanju in igro potem tudi sprejel v repertoar Male drame SNG Ljubljana, kjer jo je s kolegialno zavzetostjo režiral Vinko Möderndorfer in oživila četverica izvrstnih igralcev. Občutki, ko sem jo gledal, so bili mešani: "Sem to res napisal jaz?", "Tole ni slabo...", "Uf, kakšna oslarija!". Občinstvo pa jo ima kar rado – menda se bližamo petdeseti ponovitvi, kar za slovenski komad ni čisto mačji kašelj.

Forštner: Dramaturg in lektor *Zmenkov* je opozoril na težavnost njihove uprizoritve, ki jo pogojuje večplasten pogovorni jezik akterjev v njem, saj da se sami niste ukvarjali s temi vprašanji oziroma da se niste trudili pisati "odru prijazno". Kako je s tem? So *Zmenki* torej (tudi) vaše eksperimentiranje z jezikom, ki vas že od nekdanj privlači in zanima?

Berger: Osebe igre se med pisanjem osamosvojijo in začnejo govoriti stvari, ki se jim avtor včasih začudi. Enako je z njihovim načinom izražanja, besednjakom in sintakso; prisluhni jim je treba in seveda malo usmerjati, a bogne daj, da bi jim komandiral, kako in koliko naj besedujejo, pa tudi če si kdaj vzamejo čas za petminuten monolog. Imel sem srečo, da so jih igralci vzeli nekako za svoje in jih čisto z veseljem govorijo; to mi hkrati potrjuje, da bi bila vnaprejšnja obzirnost do njih nepotrebna in omejevalna. Seveda pa je včasih težko ločiti vzroke in posledice: ali tako govorijo zato, ker so takšni, ali so takšni, od prvega do zadnjega, predvsem zato, ker tako govorijo? Ahil in želva? – In kdo napleta njihovo usodo: muhavost avtorja ali njihove lastne želje in kaprice?

Forštner: Sicer pa ste se slovenski javnosti kot avtor izvirnega literarno-umetniškega dela prvič predstavili že leta 2004, in sicer z zbirko kratkih zgodb *Zagatne zgodbe*, ki so jih kritiki ocenili kot “slogovno vrhunski izdelek, ki /.../ se ponaša z izjemno dovtipnostjo in psihološko pronicljivimi karakternimi orisi”. Pa vendar ste se predvsem zgodbarstva že od nekdanj otepali, kajne?

Berger: Ah, zdaj pa še zgodbe ... Res: dolgo nisem vedel (ali si upal priznati), da nekje čakajo, da jih zapišem, potem pa se mi jih je (tudi ob prijateljskem prigovarjanju Andreja Brvarja) zvrstilo ravno prav; pet bi jih bilo premalo, dvajset pa, na isto témo, le nekoliko preveč, kajne? Bil je tudi nekakšen preizkus, kako vztrajen (in mogoče več) sem na tem področju, ki je vablljivo in kočljivo v isti mah. Tudi skoz prozne fabule se namreč vijejo meandri, ki niso zmeraj predvidljivi; kaj vem, ali bom še kdaj zbral kondicijo, da bi jih raziskoval. (Eno, s čisto drugačno tematiko, prilagam v morebitno objavo; ko je že ravno o zgodbarstvu beseda ...)

Forštner: *Zagatne zgodbe* je z navdušenjem sprejelo tudi laično občinstvo. Verjamete, da so bralci, ki so v marsikateri zgodbi verjetno prepoznali svoje vsakdanje življenjske zagate, dejansko razumeli tudi “borgesovsko usodni” nauk vaših kratkih zgodb, ki ga kritiki odkrivajo predvsem v prvi in zadnji zgodbi?

Berger: Ej, spoštovana spraševalka, za vaš podatek o navdušenju tudi laičnega občinstva bi vam pri priči dal cekin. A od kod to veste, ko vendar niste laik? Vaša formulacija “borgesovsko usodni” me prepričuje o tem. A tega “nauka”, po pravici povedano, tudi sam ne razumem. Kaj hočete, mogoče sem laični bralec svojih zgodb ...

Forštner: Kakšne cilje si – bodisi kot prevajalec ali kot izvirni avtor – postavljate za prihodnost?

Berger: Rad bi rešil čim več sudokujev in dobil še kakšno stavo, zlasti s samim seboj!